

**РОЗВИТОК ТУРИЗМУ У ПРИКОРДОННОМУ РЕГІОНІ ТА ЙОГО
СЦЕНАРНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ***Анотація*

У статті визначено теоретичні засади сценарного прогнозування розвитку туризму у прикордонному регіоні, зокрема методи та принципи прогнозування, зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на розвиток сфери туризму. На прикладі Чернівецької області як прикордонного регіону показано передумови розробки різних сценаріїв розвитку сфери туризму. На основі проведених досліджень, враховуючи наявні природні рекреаційні ресурси, культурно-історичну спадщину, загальну і спеціальну інфраструктуру та тенденції розвитку сфери туризму, розроблено варіанти основних сценаріїв розвитку туризму у регіоні.

Ключові слова: сфера туризму, прикордонний регіон, тенденції, розвиток, сценарне прогнозування, ресурси, транскордонне співробітництво.

В. Ф. Кифяк, д.э.н., профессор,

Черновицкий торгово-экономический институт КНТЭУ,
г. Черновцы,

**РАЗВИТИЕ ТУРИЗМА В ПРИГРАНИЧНОМ РЕГИОНЕ И ЕГО СЦЕНАРНОЕ
ПРОГНОЗИРОВАНИЕ***Аннотация*

В статье определены теоретические основы сценарного прогнозирования развития туризма в приграничном регионе, в частности, методы и принципы прогнозирования, внешние и внутренние факторы, влияющие на развитие сферы туризма. На примере Черновицкой области как приграничного региона показаны предпосылки разработки различных сценариев развития сферы туризма. На основе проведенных исследований, учитывая имеющиеся природные рекреационные ресурсы, культурно-историческое наследие, общую и специальную инфраструктуру и тенденции развития сферы туризма, разработаны варианты основных сценариев развития туризма в регионе.

Ключевые слова: сфера туризма, приграничный регион, тенденции, развитие, сценарное прогнозирование, ресурсы, трансграничное сотрудничество.

Постановка проблеми. В умовах децентралізації та реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні нагальною постає проблема створення моделі, зорієнтованої на забезпечення прискореного розвитку пріоритетних галузей і виробництв, що визначають інноваційний, ресурсозберігаючий, екологозахисний і соціально-орієнтований характер економіки. Особливо важливим є розв'язання цієї проблеми для прикордонних регіонів України, що периферійно розміщені від центру.

Однією з таких галузей, що може мати не тільки економічний, а й соціальний вплив на успішний розвиток прикордонного регіону, є сфера туризму, яка потребує ефективного управління та обґрунтованого прогнозування. Саме завдяки вдалому прогнозуванню розвитку сфери туризму можливо виявити та запобігти негативним тенденціям і ефективно протистояти тим проблемам, які можуть виникнути у майбутньому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми функціонування прикордонних регіонів, прогнозування їх соціально-економічного розвитку, використання методу сценарного прогнозування досліджувалися такими українськими та зарубіжними науковцями, як О. О. Бакаєв, В. М. Геєць, Б. М. Данилишин, С. І. Дорогунцов, Л. Г. Черняк, П. П. Борщевський, М. І. Фанцевський, В. М. Кравцов, О. М. Овчар, О. А. Остапенко, E. Barbier, Y. Gradus, H. Lithwick, R. Capello, R. Camagni, B. Chizzolini, U. Fratesi та іншими. Зокрема В. М. Кравцов, характеризуючи прикордонний регіон, зазначає, що це «регіон, для якого визначальним є наявність державного кордону, та який характеризується широкими можливостями міжрегіонального та транскордонного співробітництва із сусідніми регіонами та державами» [1, с. 7]. Одночасно E. Barbier вважає, що для прогнозування економічного розвитку прикордонного регіону «завжди оптимально вибирати максимальний варіант (норму) прикордонного розширення та співпраці, які можуть гарантувати безпосередній економічний бум...» [2]. Щодо використання сценарного прогнозування регіонального розвитку, то такий підхід висвітлено у працях R. Capello, R. Camagni, B. Chizzolini, U. Fratesi, які стверджують, що результатом розробки сценарію є рекомендація щодо формування сильної політики регіону або довгострокової стратегії розвитку [3, с. 2].

Водночас, сценарне прогнозування розвитку сфери туризму, зокрема у прикордонних регіонах, ще мало досліджене, особливо в частині теоретичного обґрунтування використання методу сценарного прогнозування, розробці окремих сценаріїв розвитку туризму на найближчу перспективу.

Метою дослідження є визначення теоретичних засад сценарного прогнозування розвитку туризму у прикордонному регіоні та обґрунтування різних туристичних сценаріїв у Чернівецькій області.

Основні результати дослідження. Сфера туризму є складною соціально-економічною системою, яка об'єднує багато таких взаємопов'язаних елементів, як готельне господарство, ресторанний бізнес, транспорт тощо. Як і будь-яка складна система, вона потребує ефективного управління. Одним з елементів управління є прогнозування,

яке дозволяє керівництву передбачити майбутні перспективи і вдало використовувати можливості для розв'язання проблем, які постають перед сферою туризму. Основою побудови будь-якого прогнозу щодо такої системи є припущення про те, що її майбутній стан визначається тим, яким був стан системи у минулому та теперішньому. Саме собою майбутнє несе елементи невизначеності. Поясненням цьому є те, що може існувати багато його варіантів, які залежать від багатьох змінних.

При виборі методів прогнозування важливим показником є глибина попередження прогнозу. При цьому необхідно не тільки знати абсолютну величину цього показника, але і тривалість еволюційного циклу розвитку об'єкту прогнозування. Для цього можна використовувати безрозмірний показник глибини (дальності) прогнозування τ :

$$\tau = \frac{\Delta t}{t_x}, \quad (1)$$

де Δt – абсолютний час попередження;

t_x – величина еволюційного циклу об'єкта прогнозування.

Для врахування дисконтування можна зробити таким чином. Період прогнозування розбивається точками $\bar{t}_i, i = 1, 2, \dots, k$ на однакові проміжки, після чого знаходиться прогнозне значення моделі $y(t)$ у точці \bar{t}_1 . Після цього змінюються вхідні дані:

$$t_{i-1} = t_i, (i = 2, 3, \dots, n), t_n = \bar{t}_1;$$

$$y_{i-1} = y_i, (i = 2, 3, \dots, n), y_n = \hat{y}(t_n),$$

де $\hat{y}(t_n)$ – розрахункові прогнозні значення

Для цих вхідних даних знову знаходиться прогнозне значення моделі у точці \bar{t}_2 . Процес продовжується до тих пір, поки не знайдеться прогноз для значення моделі у шуканій точці \bar{t}_k .

Формалізовані методи прогнозування є ефективними, якщо величина глибини попередження укладається в межі еволюційного циклу ($\tau \gg 1$).

При виникненні в рамках прогнозного періоду «стрибка» у розвитку

об'єкта прогнозування ($\tau \approx 1$ або $\tau \ll 1$) особливо ефективними стосовно зменшення прогновної похибки є сценарні підходи [4, с. 45].

На прикладі Чернівецької області як прикордонного регіону встановлено, що важливою передумовою розробки різних сценаріїв розвитку сфери туризму є забезпеченість регіону природними, історико-культурними і соціально-економічними ресурсами, трудовим та науковим потенціалом, розвитком загальної та спеціальної інфраструктури. Ще у 90-х роках минулого століття у Чернівецькій області визначено складові туристичного потенціалу, основою якого стали велика кількість пам'яток архітектури, культури, релігії, сприятливі кліматичні умови, наявність цінних видів природних рекреаційних ресурсів тощо [5, с. 86]. Сьогодні незаперечним є той факт, що «конкурентоспроможність регіону, як і його привабливість для потенційних відвідувачів, посилюється при умові більшої концентрації рекреаційних ресурсів на його території» [6, с. 133]. Водночас, для розвитку туризму важливими є й інші чинники, які пов'язані безпосередньо з прикордонним розташуванням регіону. Розглянемо їх нижче.

Прикордонний аспект (кордон з Румунією та Молдовою), важливість якого визначається тим, що туристи з інших країн та вітчизняні туристи, що прямують, за кордон мають змогу швидше здійснювати переміщення і таким чином відвідати більше туристичних дестинацій. Вагома роль відводиться і транзитному обслуговуванню. Також завдяки прикордонному розміщенню регіону сфера туризму є більш відкритою та сприяє розширенню можливостей для транскордонного співробітництва.

Аспект периферійності пов'язаний з тим, що Чернівецька область, будучи периферійною областю України, певною мірою стала суспільно-економічним центром регіону, на життя якого має значний вплив кордон та транскордонні зв'язки. Так, наприклад, запровадження спрощеного порядку перетину кордону мешканців 30-кілометрової зони по обидві сторони кордону передбачає не тільки співпрацю сусідніх регіонів, але й створення єдиного економічного простору [7, с. 217].

Не менш важливе значення мають транскордонні об'єднання, зокрема, єврорегіони. Чернівецька область входить до складу єврорегіонів «Карпатський» та «Верхній Прут». І як уже зазначалось, «успішне функціонування єврорегіонів, які об'єднують території прикордонних адміністративно-територіальних одиниць суміжних держав, що периферійно розміщені і характеризуються, зазвичай, як депресивні, сприятиме розвитку інфраструктури, ефективному використанню природних та рекреаційних ресурсів, усуненню безробіття, економічному

піднесенню територій та вирішенню інших спільних проблем та інтересів транскордонного характеру» [8, с. 66].

Сценарне прогнозування розвитку сфери туризму, як складової економіки прикордонного регіону, має два основних призначення:

1. Передбачення змін, які можуть виникнути в результаті дій зовнішніх та внутрішніх факторів та на основі цього прийняття заходів підтримки або попередження негативного впливу.

2. Визначення умов досягнення бажаної мети в розвитку сфери туризму та встановленні можливих проблем, які можуть виникнути на шляху досягнення цієї мети.

Аналіз діяльності підприємств туристичної сфери, громадських організацій, наукових установ та владних структур дав змогу встановити основні принципи щодо сценарного прогнозування, а також зовнішні (екзогенні) та внутрішні (ендогенні) чинники, які впливають на розвиток сфери туризму.

Зокрема, при побудові будь-якого сценарію необхідне врахування таких основоположних принципів, як:

- принцип територіальності;
- системний принцип;
- принцип екологічності;
- принцип узгодженості.

Щодо чинників впливу на розвиток туризму, то зовнішні чинники впливають шляхом демографічних і соціальних змін, які тією чи іншою мірою змінюють структуру вільного часу населення і створюють об'єктивні соціально-демографічні умови для розвитку туризму. До зовнішніх чинників також відносяться економічні і фінансові умови:

- поліпшення (погіршення) економічної і фінансової ситуації;
- збільшення (зниження) персонального доходу;
- більш висока (низька) туристична активність залежно від виділеної на відпочинок частини доходів;
- зростання (зниження) частини коштів, що виділяються фондами соціального страхування та іншими організаціями на покриття витрат для лікування, на рекреацію, туризм та подорожі.

Окрім цього, до зовнішніх чинників відносяться зміни політичного і правового регулювання, технологічні зміни, розвиток транспортної інфраструктури і торгівлі, зміни умов безпеки подорожей та відпочинку.

Внутрішні чинники – це насамперед матеріально-технічне забезпечення, пов'язане з розвитком закладів розміщення, транспорту, підприємств громадського харчування, рекреаційної сфери, роздрібною торгівлі й ін. До

внутрішніх чинників також відносяться стан регіонального туристичного ринку, стан навколишнього середовища, підготовка кадрів, реклама тощо.

Важливе значення при розробці сценаріїв розвитку сфери туризму відводиться аналізу основних показників сфери туризму, основними з яких є:

- динаміка кількості суб'єктів, які здійснюють туристичну діяльність;
- динаміка кількості закладів розміщення;
- динаміка чисельності туристів, яким надано обслуговування, в тому числі іноземним;
- динаміка основних показників обсягу наданих туристичних послуг;
- динаміка чисельності працівників туристичної сфери.

Аналіз динаміки кількості суб'єктів, які здійснюють туристичну діяльність у Чернівецькій області (табл. 1), свідчить про зменшення кількості суб'єктів туристичної діяльності за останні три роки та формування негативних тенденцій.

Таблиця 1

Динаміка кількості суб'єктів туристичної діяльності

Кількість суб'єктів туристичної діяльності	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Усього	121	68	65
Турагентів	92	44	50
Туроператорів	28	24	15
Екскурсійних бюро	1	-	-

Причинами цього є інфляційні процеси, девальвація гривні, висока вартість послуг суб'єктів туристичної діяльності, зниження рівня життя населення регіону, що в цілому призвело до значного зменшення попиту на туристичні послуги. Проте у 2014-2015 роках темпи зменшення кількості суб'єктів туристичної діяльності були нижчими, ніж у 2013 році, що вказує на певну стабілізацію на туристичному ринку [9-11].

Щодо кількості закладів розміщення, то тут ситуація кардинально не змінилася. 87 закладів розміщення було у 2013 році, стільки ж зареєстровано і у 2015 році. [9-11].

Динаміка чисельності працівників туристичної сфери свідчить про значне зменшення працюючих. Якщо у 2013 р. зайнятих безпосередньо у роботі туристичних операторів та туристичних агентів було 1139 осіб, то вже у 2014 році тільки 942 особи, ще менше у 2015 році – 874 особи. Це зумовлено погіршенням економічної ситуації, зниженням попиту на туристичні послуги та ін. [9-11]. Щодо обсягу туристичних послуг, наданих туристам на території Чернівецької області протягом 2013-2015 рр., то в цілому ситуація значно покращилася. Тільки у 2015 році

послугами туристичних організацій області, за даними Головного управління статистики у Чернівецькій області, скористалися 15,7 тис. осіб, яким було продано 8,5 тис. путівок на загальну вартість 124,7 млн. грн. Серед них 99,3% склали громадяни України і 0,7% – громадяни інших країн. Діти і підлітки становили 20,4% від загальної чисельності туристів. Чисельність обслугованих екскурсантів становила 4,9 тис. осіб [11, с. 13]. За нашими розрахунками, загальний обсяг отриманих послуг та придбаних товарів туристами на території Чернівецької області у 2015 році склав понад 347 млн. грн., що більше на 113,3 млн. грн. ніж у 2013 році. А за методикою, розробленою Всесвітньою туристичною організацією, визначено, що у 2015 році тільки місто Чернівці відвідали 302,5 тис. осіб, що на 24,8 тис. осіб або 9,0% більше порівняно з 2014 роком. Під час перебування у Чернівцях туристами придбано товарів та спожито послуг на суму 647,4 млн. грн., що на 6,6% (40,0 млн. грн.) більше показника 2014 року [12, с. 6]. Це відбувалося за рахунок підвищення вартості обслуговування, зростання внутрішнього туризму, зокрема, екологічного (зеленого) та сільського туризму, девальвації гривні тощо. Водночас, відсутність єдиного підходу щодо розрахунку чисельності туристів та обсягу наданих послуг і придбаних туристами товарів призводить до неможливості визначення впливу туризму на соціально-економічний розвиток прикордонного регіону.

Важливим елементом, який дозволяє побудувати сценарії розвитку, є визначення основних тенденцій розвитку сфери туризму у майбутньому. Опис цих тенденцій дозволяє передбачити, яким може бути майбутнє розвитку туризму за певних умов.

На основі аналізу основних показників сфери туризму встановлено, що у Чернівецькій області за останні три роки відбулося:

- зменшення кількості підприємств, зайнятих у туристичній сфері;
- збільшення доходів підприємств та підприємців, задіяних в обслуговуванні туристів;
- зростання ролі екологічного (зеленого) і сільського туризму та відпочинку на природі;
- збільшення чисельності внутрішніх туристів.

Таким чином, залежно від економічного розвитку, політичної ситуації, зняття візових бар'єрів, розширення транскордонного співробітництва, стану розвитку туризму, можливі такі основні варіанти сценаріїв розвитку сфери туризму у Чернівецькій області.

1. Оптимістичний сценарій, який передбачає, що сфера туризму активно розвиватиметься та демонструватиме підвищення основних

показників. Він базується на тому, що у майбутньому відбудеться суттєве зростання економіки регіону, буде сформована та реалізована ефективна стратегія розвитку сфери туризму, націлена на формування нових туристичних потоків, розбудована сучасна туристична інфраструктура, реконструйовано більшість автошляхів до туристичних дестинацій, розроблені нові туристичні продукти, що значно активізує попит на туристичні послуги, сприятиме залученню нових підприємців та інвесторів у сферу туризму області.

2. *Песимістичний сценарій* передбачає те, що сфера туризму не розвиватиметься зовсім та відбуватиметься суттєве зниження основних показників, тобто прогнозується негативна динаміка. Він базується на тому, що у майбутньому зростатиме рівень інфляції та девальвації грошової одиниці України, що у свою чергу призведе до зменшення реальних доходів громадян та, врешті-решт, до зниження попиту на туристичні послуги, зокрема на відпочинок всередині країни. Це призведе до зниження ефективності функціонування сфери туризму області, зменшення доходів та необхідності закривати нерентабельні заклади готельного та ресторанного господарства, а також звільняти зайнятих у них осіб. А сама сфера туризму стане непривабливою для підприємців та інвесторів.

3. *Реалістичний сценарій* розвитку сфери туризму області передбачає наступний розвиток подій. Попит на туристичні послуги залишатиметься стабільним, особливо на відпочинок всередині області в зв'язку з розбудовою туристичної інфраструктури та порівняно нижчою вартістю туристичних продуктів. Продовжиться розвиток екологічного (зеленого) та сільського туризму, оскільки такі види туризму будуть більш привабливими через незначне зростання цін на такі послуги та підвищення якості обслуговування. Окрім цього, зростатиме чисельність іноземних туристів у зв'язку з введенням у дію злітно-посадкової смуги Чернівецького міжнародного аеропорту та відкриттям нових авіамаршрутів, появою додаткових залізничних та автобусних міжнародних сполучень, розвитком прикордонних обмінів тощо. Внаслідок популяризації туристичних можливостей області за кордоном, започаткуванню нових та просуванню за межі області діючих фестивалів та ярмарок відбудеться зростання частки подієвого та культурного туризму, що сприятиме зростанню відвідуваності туристами різноманітних заходів. Плановий ремонт та реконструкція основних шляхів до гірськолижних центрів області дозволить збільшити привабливість відпочинку у Карпатах.

Завдяки стабілізації попиту на туристичні послуги та його поступове зростання, у найближчі п'ять років кількість туристичних операторів збільшиться до 30, а чисельність зайнятих у туристичній сфері зросте вдвічі.

Для реалізації даного сценарію розвитку сфери туризму у Чернівецькій області важливими також є відсутність суттєвих коливань курсу національної валюти, поступове зниження рівня інфляції, що сприятиме стабільному попиту на туристичні послуги у майбутньому.

Висновки. Отже, на основі проведених досліджень, враховуючи прикордонне розташування області, фактори впливу внутрішнього та зовнішнього середовища, наявні природні ресурси, культурно-історичну спадщину, загальну і спеціальну інфраструктуру та необхідні заходи, які можуть бути здійснені органами місцевого самоврядування та підприємцями, зайнятими у цій сфері, вважаємо, що реалістичний сценарій є найбільш імовірним сценарієм розвитку сфери туризму у Чернівецькій області як прикордонному регіоні.

Для його реалізації потрібно визначити завдання з підготовки пропозицій для місцевих органів влади, які здійснюють управління сферою туризму прикордонного регіону, прийняття відповідних програм розвитку туризму та розробки конкретних заходів, затвердження поточних і перспективних планів, з урахуванням їх наслідків у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Кравцов В. М. Розвиток транскордонного співробітництва з новими державами-членами ЄС: метод. рек. / Авт. кол.: В.М. Кравцова (кер.), О.М. Овчар, О.А. Остапенко та ін. – К: НАДУ, 2009. – 40с.
2. Barbier E. Frontier Expansion and Economic Development // Contemporary Economic Policy. – USA: Brad R. Humphreys, West Virginia University. – 2005. – Volume 23, Issue 2, pp. 286-303.
3. Capello R. Modelling Regional Scenarios for the Enlarged Europe / R. Capello, R. Camagni, B. Chizzolini, U. Fratesi. – Berlin: Springer-Verlag Heidelberg, 2008. – Vol. XVI. – 321 p.
4. Лучик В. Є. Методологія сценарного прогнозування соціального та економічного розвитку регіонів / В. Є. Лучик, С. Д. Лучик // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2015. – Вип. III (59). Економічні науки. – 208 с.
5. Кифяк В. Ф. Розвиток міжнародного туризму як один з факторів становлення економіки України / В. Ф. Кифяк // Економіка України. – К., 1995. – №7. – 96 с.
6. Кифяк В. Ф. Визначення оптимальних рекреаційно-туристичних зон в умовах транскордонного співробітництва / В. Ф. Кифяк, Я. І. Виклюк, О. В. Кифяк // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць. – К., 2007. – Вип.1(68). – 159 с.
7. Кифяк В. Ф. Теоретичні основи сценарного прогнозування соціально-економічного розвитку прикордонного регіону / В. Ф. Кифяк // Актуальні проблеми економіки. – К., 2016. – №7(181). – 540 с.
8. Кифяк В. Ф. Функціонування євро регіону «Верхній Прут» та його роль в інтеграційних процесах України // В. Ф. Кифяк // Економіка України. – К., 2008. – №6. – 96 с.
9. Туризм та відпочинок в області: стат. зб. / Держ. служба стат. України, Гол. упр. стат. у Чернівецькій обл. ; за ред. А. В. Ротаря. – Чернівці, 2014. – 88 с.
10. Туризм та відпочинок в Чернівецькій області: стат. зб. / Держ. служба стат. України, Гол. упр. стат. у Чернівецькій обл. ; за ред. А. В. Ротаря. – Чернівці, 2015. – 84 с.
11. Туризм та відпочинок в Чернівецькій області: стат. зб. / Держ. служба стат. України, Гол. упр. стат. у Чернівецькій обл. ; за ред. Т. Г. Сарачинської. – Чернівці, 2016. – 88 с.
12. Програма розвитку туризму у м. Чернівцях на 2017-2020 роки. Рішення Чернівецької міської ради від 12.01.2017р., №531 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://chernivtsy.eu/portal/rishennya-20-sesiyi-miskoyi-rady-vii-sklykannya-vid-22-12-2016>

Vasyl Kyfiak, Doctor of Economic Sciences, Professor,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of KNUTE
Chernivtsi

TOURISM DEVELOPMENT IN THE BORDER REGION AND ITS FORECASTING SCENARIO

Summary

Theoretical foundations of scenario forecasting of tourism development in cross-border region are defined in the article. Methods and principles of forecasting, external and internal factors influencing the development of tourism sector are under the consideration. Preconditions of different scenarios development in tourism sector are determined on the example of Chernivtsi region as a cross-border region. Options of the major tourism development scenarios in the region had been designed on the basis of conducted researches and taking into consideration the available natural recreational resources, cultural and historical heritage, general and special infrastructure and trends of tourism sector development.

Keywords: tourism sector, cross-border region, trends, development, scenario forecasting, resources, cross-border cooperation (CBC).

References:

1. Kravtsov, V.M. (2009). Rozvytok transkordonnoho spivrobitnytstva z novymy derzhavamy-chlenamy YeS [Development of cross-border cooperation with new EU member states]. Ed. col. : V.M. Kravtsov, A. Ovcara, A. Ostapenko and others. NAPA, Kyiv (in Ukr.).
2. Barbier, E. (2005). Frontier Expansion and Economic Development. Contemporary Economic Policy. USA: Brad R. Humphreys, West Virginia University, Volume 23, Issue 2, pp. 286-303.
3. Capello, R., Camagni, R., Chizzolini, B., Fratesi, U. (2008). Modelling Regional Scenarios for the Enlarged Europe. Springer-Verlag Heidelberg, Berlin, vol. XVI, 321 p.
4. Luchik, V.E., Luchik, S.D. (2015). Scenario forecasting methodology of social and economic development. Visnyk Chernivets'koho torhovel'no-ekonomichnoho instytutu [Bulletin of Chernivtsi Trade and Economic Institute], CHTEI KNTEU, vol. III (59). Economic science (in Ukr.).
5. Kyfiak, V.F. (1995). Development of international tourism as a factor in the formation of Economy of Ukraine. Ekonomika Ukrainy [Economics of Ukraine], no. 7 (in Ukr.).
6. Kyfiak, V.F., Vykliuk, Ya.I., Kyfiak, O.V. (2007). Determining optimal recreational and tourist areas in terms of CBC. Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini: Zbirnyk naukovykh prats' [Formation of market relations in Ukraine: Collected Works], vol. 1 (68) (in Ukr.).
7. Kyfiak, V.F. (2016). Theoretical basis of scenario forecasting social and economic development of the border region. Aktual'ni problemy ekonomiky [Actual problems of economy], no. 7 (181) (in Ukr.).
8. Kyfiak, V.F. (2008). Functioning Euroregion "Upper Prut" and its role in the integration processes of Ukraine. Ekonomika Ukrainy [Economics of Ukraine], no. 6 (in Ukr.).
9. Ed. A. Rotary (2014). Tourism and Recreation in the area, stat. Coll. / State. Service stat. Ukraine, ch. Exercise. stat. Chernivtsi region., Chernivtsi (in Ukr.).
10. Ed. A. Rotary (2015). Tourism and Recreation in Chernivtsi region, stat. Coll. / State. Service stat. Ukraine, ch. Exercise. stat. Chernivtsi region., Chernivtsi (in Ukr.).
11. Ed. T.G. Sarachynskoyi (2016). Tourism and Recreation in Chernivtsi region, stat. Coll. / State. Service stat. Ukraine, ch. Exercise. stat. Chernivtsi region., Chernivtsi (in Ukr.).
12. The program of tourism development in the city Chernivtsi in 2017-1020 years. Chernivtsi City Council decision on 12.01.2017r., №531. Available at: <http://chernivtsy.eu/portal/rishennya-20-sesiymiskoyi-rady-vii-sklykannya-vid-22-12-2016> (in Ukr.).

